

РЕКРЕАЦІЙНА ОСВІТА ФАХІВЦІВ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ

RECREATIONAL EDUCATION OF TOURISM INDUSTRY SPECIALISTS

УДК36:330.3(477.7)

Чичкалюк Т.О.

к.е.н., доцент кафедри управління земельними ресурсами Чорноморський національний університет

імені Петра Могили

Волчецький Р.В.

здобувач кафедри управління земельними ресурсами Чорноморський національний університет

імені Петра Могили

У статті досліджено значущість рекреаційної освіти в підготовці фахівців туристичної галузі. Зроблено спроби наукової оцінки умов експлуатації та охорони рекреаційних ресурсів для використання їх у тій чи іншій рекреаційній діяльності. Запропоновано моделі рекреаційної діяльності та розглянуто їх вплив на профіль рекреаційної освіти в Україні.

Ключові слова: рекреаційна освіта, туристична галузь, рекреаційні ресурси, підготовка фахівців, рекреаційна діяльність.

В статье исследована значимость рекреационного образования в подготовке специалистов туристической отрасли. Сделаны попытки научной оценки условий эксплуатации и охраны рекреационных ресурсов для использования их в той или иной рекреационной деятельности. Предложены модели

рекреационной деятельности и рассмотрено их влияние на профиль рекреационного образования в Украине.

Ключевые слова: рекреационное образование, туристическая отрасль, рекреационные ресурсы, подготовка специалистов, рекреационная деятельность.

The article investigates the importance of recreational education in the training of specialists in the tourism industry. The efforts to evaluate the conditions of exploitation and the protection of recreational resources, for use in one or another recreational activity have been made. Models of recreational activity are proposed and their influence on the recreational education profile of Ukraine is considered.

Key words: recreational education, tourism industry, recreational resources, training of specialists, recreational activity.

Постановка проблеми. Питання ефективного використання ресурсів, особливо людських, нині набуває особливої актуальності. Отримання найкращих показників виробничої діяльності будь-якої людини можливе лише за умови оптимального співвідношення праці та відпочинку. Відзначимо, що необхідність праці і відпочинку є першочерговими мотиваційними потребами людини. Праця – основна умова людського існування, вона стала фізичною потребою людини, що забезпечує всебічну життєдіяльність людського організму. У процесі інтенсивного та тривалого як фізичного, так і розумового навантаження наявною стає виражена втома, виникають фізіологічні та психічні розлади, виснажується функціональний потенціал центральної нервової системи. Відпочинок після трудового дня, тижня, місяця, року відновлює фізичні й духовні сили людини, знімає емоціональну напругу, тобто відбувається релаксація (лат. relaxation – зменшення напруги, послаблення). Відпочинок багатфункціональний і індивідуальний процес, визначається характером праці і присутній у всіх видах діяльності людини у вільний час. Відновлення сил відбувається в певному просторі: житло – місто – країна – світ; залежить від часового чинника: доба – тиждень – рік – період «третього віку».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У різних країнах світу здійснюються систематичні фундаментальні та прикладні дослідження з рекреаційної тематики, формуються колективи вчених, створюються численні науково-дослідні інститути для вирішення проблем дозвілля та відпочинку. Відомими серед них є: Національна асоціація рекреації у США, Фонд парків та рекреації в Японії, Товариство з проблем дозвілля у Німеччині, Інститут управління у галузі дозвілля та розваг у Вели-

кій Британії. Їх головними завданнями стало дослідження рекреаційної проблематики [1]. Питання дозвілля у зарубіжних країнах розглядається І. Петровою, в межах досліджень якої характеризується система закладів дозвілєвої сфери та її кадрове забезпечення [2]. Форми життєдіяльності й різноманітні види занять людей у первісному суспільстві як передумови виникнення дозвілля та фізичної рекреації розглядаються С. Пангеловим [3]. Процес підготовки фахівців із фізичної рекреації подано у роботах Т. Круцевич, В. Піча, О. Жданової [4]. Сучасні українські дослідники з проблем фізичної рекреації торкаються питань теорії і практики організації рекреаційної діяльності, мають вагомі здобутки в розкритті сутності, у виявленні педагогічного потенціалу дозвілля.

Відзначаючи здобутки вчених у дослідженні історичних та теоретичних аспектів рекреації, слід наголосити на необхідності подальшого розроблення важливих теоретико-методологічних проблем, пов'язаних із функціонуванням рекреаційної сфери, на нагальній потребі знаходження принципово нових поглядів на місце рекреації у сучасному суспільстві, на широке запровадження рекреаційної освіти фахівців туристичної галузі.

Постановка завдання. Головною метою цієї роботи є дослідження значущості рекреаційної освіти в підготовці фахівців туристичної галузі, характеристика особливостей рекреаційної сфери та її місця в суспільстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Організація вільного часу громадян залежить від рівня розвитку суспільства. Наявність вільного часу важлива у формуванні особистості, побуту і культури людини. Вільний час – неоднорідне поняття: він витрачається на відпочинок, релаксацію, профілактику, лікування, для культурного і

інтелектуального розвитку; на читання художньої літератури, соціальне спілкування, аматорські заняття, розваги, спорт. Поняття «рекреація», «відновлення» (лат. *recreatio* – відпочинок) об'єднує такі явища, як дозвілля, свято, гра, лікування-профілактика, відпочинок-релаксація, туризм, фізична рекреація. Фактори, що зумовлюють процес рекреації, діляться на соціально-економічні та матеріальні. Соціально-економічні – це потреби населення у відпочинку, які визначаються способом життя людини, можливостями суспільства. Матеріальними чинниками є рекреаційні ресурси і їх просторове розміщення. Рекреаційні ресурси представляють собою поєднання різних природних і антропогенних чинників, що створюють сприятливі умови для рекреаційної діяльності. Рекреаційна діяльність спрямована на задоволення основних потреб людини:

- фізіологічних (сон, харчування, гігієна, рух);
- психофізіологічних (відпочинок-релаксація, профілактика, туризм);
- духовно-інтелектуальних (дозвілля, фізична рекреація, застілля, свято, гра) [3].

Рекреаційна діяльність вимагає вивчення рекреаційних територій та об'єктів, їх планувальної організації, взаємодію з архітектурно-планувальною організацією рекреаційного комплексу та організацією внутрішнього простору рекреаційної установи. Необхідність обліку рекреаційних територій зумовлює побудову регіональних програм розвитку рекреації, заснованих на «інвентаризації» рекреаційних ресурсів, їх систематизації і грамотному освоєнні рекреаційного потенціалу. Виявлення, оцінка, умови експлуатації та охорона рекреаційних ресурсів пов'язані зі ступенем вивченості природних, культурних, рекреаційних комплексів і трудових ресурсів, для використання їх в тій чи іншій рекреаційної діяльності. Рекреаційні ресурси визначають види рекреаційної діяльності, а отже, і профіль рекреаційної освіти.

Рекреаційні утворення – функціональна сукупність природного та організованого природного й урбанізованого середовища, перетвореного для потреб рекреації. Рекреаційні ресурси, рекреаційна діяльність, рекреаційні утворення визначають формування рекреаційного середовища [2].

Сукупність знань із формування рекреаційного середовища визначає «рекреаційну свідомість» фахівців туристично-рекреаційної галузі.

Професійне мислення фахівця туристично-рекреаційної галузі визначається сукупністю навчальних модулів «активний туризм», «рекреація», «технологія галузі», «організація галузі».

Рекреація виконує особливу роль у гуманізації навчання, тому що визначає знання з відновлення природного й урбанізованого середовища та життєво важливі сили самої людини. Рекреація визначає розвиток «середовищного просторового

мислення», сутність якого зосереджується в тріаді «природа – архітектура – людина», забезпечуючи системність розуміння. Практичним завданням модуля стає навчання фахівців об'ємному відчуттю усієї рекреаційної території як єдності функціональних рекреаційних програм (лікування-профілактика, відпочинок-релаксація, туризм, фізична рекреація).

У системі рекреаційних утворень найпотужнішим планувальним елементом виступає рекреаційний регіон. Виявлення меж рекреаційних територій ґрунтується на використанні принципів комплексності та різноманітності рекреації. Термін «рекреація» закладає логіку професійного мислення, яке може структурно відповідати на питання: де відбуваються рекреаційні події (розміщення рекреаційних ресурсів), як організована рекреація (планувальна організація рекреаційної території і урбанізованих рекреаційних комплексів), хто є організатором і на кого спрямована рекреація (рекреаційна діяльність фахівця і рекреанта).

Мета і завдання рекреації в системі підготовки фахівця туристичної галузі визначаються сучасними вимогами посилення уваги до особистості людини-рекреанта. Рекреація має стати ядром гуманоцентрованої концепції професійного мислення фахівця туристичної галузі, «олюднюючи» зміст рекреаційних систем. В основу формування рекреації покладено ідеї концепцій науки рекреології як однієї зі складників науки про людину та її потреби. Визначення всього спектра рекреаційних потреб і встановлення порога їх задоволення є найважливішим завданням під час складання теоретичної рекреаційної моделі. Ідеальна модель рекреації полягає у відповідності рекреаційних потреб індивіда розумного порогу їх задоволення [3].

Передумови розвитку відпочинку визначають складники узагальненої моделі відпочинку і її структурні елементи: індивід – напрямок рекреаційної діяльності; рекреаційний простір, архітектура – середовище проживання індивіда; час – частина вільного часу індивіда; ресурси – матеріально-технічна база, природа, пам'ятники; економіка – ефективність капіталовкладень.

В основі узагальненої моделі рекреації доцільно розглядати шість гіпотез перспективного відпочинку:

1. Індивідуалізація відпочинку – замкнуте спілкування в колі сім'ї.
2. Колективізація відпочинку – масові форми відпочинку, що забезпечують різноманітність контактів у спілкуванні.
3. Соціальний туризм – реалізація потреби індивіда в спілкуванні, пізнанні, культурі.
4. Профілактика і лікування – основна вимога – регулярність профілактики здоров'я і лікування для відновлення фізичних і психічних сил у спеціалізованих закладах.

5. Відпочинок-перемикач – вираз потреби індивіда до творчої праці, самоосвіти, до зміни видів діяльності.

6. Фізична рекреація – фізичне вдосконалення індивіда, подолання гіподинамії в багаторівневій просторовій системі рекреаційних комплексів (від жилого мікрорайону до рекреаційного регіону) [4].

В Україні туризму як пріоритетній соціальній сфері держава досі не надає достатньої підтримки, соціальна його функція практично не реалізується. Сьогоднішнім працівникам і майбутнім фахівцям – організаторам туристично-рекреаційної галузі вкрай необхідний досвід історичної еволюції вітчизняного туризму, що дає змогу виявити закономірності процесу розвитку, шляхи помилок і шляхи вдосконалення системи підготовки висококваліфікованих кадрів цієї непростой індустрії.

Українська система освіти фахівців туристично-рекреаційної справи об'єднала традиції організації аматорських і професійних об'єднань прихильників подорожей та мандрівок. У системі вітчизняної підготовки фахівців частка туристично-рекреаційної галузі є однією з найменших у системі професійної освіти, що певним чином зумовлює нечіткість у розумінні визначальних напрямів її розвитку, довільність у трактуванні головних завдань та технологій. Одними з ключових проблем є обґрунтованість вибору професії, відповідна допрофесійна підготовка, соціокультурна спрямованість освітніх систем підготовки фахівців конкретної галузі. Серед інших важливих передумов, які визначають спрямування професійної туристично-рекреаційної освіти, можна перерахувати такі: соціально-економічні (рівень розвитку країни, структура господарства, якість життя, соціально-професійний склад суспільства, його освітній рівень, ступінь урбанізації та мобільності, політична стабільність тощо), ресурсний потенціал території, інфраструктурний фактор, суб'єктивні фактори (зміни в психології особистості, ставлення до інших груп, культура) [5].

Стратегічною метою навчальної та наукової діяльності кафедр туризму різних регіонів України є формування нової висококультурної та освіченої генерації кваліфікованих фахівців туристичної галузі та розроблення нових туристично-рекреаційних продуктів. Велика увага при цьому приділяється опануванню маркетингом і менеджментом у туристичній галузі. У поєднанні зі знаннями організації готельної, ресторанної, екскурсійної, музейної справи та міжнародного туризму майбутні фахівці зможуть легко адаптуватися на ринку як внутрішнього, так і міжнародного туризму.

У контексті європейської інтеграції та соціально-економічного розвитку у світі пріоритетом в освіті кадрів туризму в Україні є неперервна під-

готовка фахівця. Методологічним підґрунтям ціложиттєвого навчання вважаємо доцільним використовувати висновок академіка І. Зязюна щодо віднесеності неперервної професійної освіти до особистості, до освітнього процесу, до програм, до організаційних структур. У першому випадку це поняття означає, що людина вчиться постійно, без відносно тривалих перерв в освітніх установах (формальна й неформальна освіта) або ж займається самоосвітою (інформальна освіта).

Що стосується організаційної структури, то неперервність передбачає наявність мережі навчально-виховних закладів, які пропонують простір освітніх послуг, забезпечують зв'язок і наступність програм, здатних задовольнити запити і потреби населення [6]. Сутність принципу неперервної туристично-рекреаційної освіти полягає у розумінні освітньої системи як цілісної, що охоплює усі ланки на різних етапах життєдіяльності професійного зростання людини.

Висновки з проведеного дослідження. Відновлення фізичних та емоційних сил людини так само важливе, як і вміння ефективно працювати. За таких обставин більшого значення набуває раціональний вибір форм рекреаційної діяльності з урахуванням індивідуальних особливостей, специфіки соціокультурного середовища і доступних можливостей. Будь-які позитивні зміни туристсько-рекреаційної галузі можливі за наявності високопрофесійного персоналу, підготувати який можливо лише за умови запровадження ефективної рекреаційної освіти фахівців туристичної галузі.

Проблема розвитку й удосконалення рекреаційної освіти в Україні нині стає надзвичайно гострою й актуальною. Відпочинковий, оздоровчий, курортний потенціал внутрішніх ресурсів країни є потужним, але малодослідженим і використовуваним. Рекреаційна освіта сьогодні потребує більш широкої та детальнішої характеристики дій, а також упровадження даних досліджень у практичну діяльність.

Сучасна професійна освіта фахівців для сфери туризму як наукова проблема має такі пріоритетні завдання:

- модернізація системи управління організаційно-педагогічною роботою в туризмі;
- інтенсифікація передачі педагогічних функцій і повноважень усім рівням туристської освіти;
- компетентна організація, відкритість і доступність педагогічного процесу та туристської справи;
- використання дискусійно-проблемного методу обговорення програм підготовки кадрів;
- визначення особистої відповідальності кожного педагога за спеціальністю та профілем підготовки фахівців;
- підвищення педагогічної й управлінської культури фахівців;

- поглиблення навчальної практики працівників і функціонерів у туристських і громадських колективах;
- зв'язок кадрів із туристською громадськістю на основі високого професіоналізму, працьовитості, доступності та поваги до освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Петрова І.В. Дозвілля у зарубіжних країнах: підручник. К.: Кондор, 2008. 408 с.
2. Організація та методика оздоровчої фізичної культури і рекреаційного туризму / О.М. Жданова, А.М. Тучак, В.І. Поляковський, І.В. Котова. Луцьк: Вежа, 2000. 240 с.
3. Піча В.М. Вільний час: тенденції і проблеми розвитку. К., 1992. 106 с.
4. Пангелов С.Б. Формування передумов виникнення фізичної рекреації як форми дозвілля людини у первинному суспільстві. Молода спортивна наука України. 2009. Т. 4. С. 138–142.
5. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг як об'єкт географії туризму. Український географічний журнал. 2003. № 2.
6. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: монографія / за ред. І.А. Зязюна. К., 2000.